

ВЕТРОВА Ольга Дмитрівна,

асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи,
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: odvetrova@gmail.com

МОДЕЛЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На підставі аналізу науково-педагогічних джерел, вивчення особливостей професійної підготовки бакалаврів спеціальності «Соціальна педагогіка» розроблено і описано модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та окреслено педагогічні умови ефективного впровадження даної моделі.

Ключові слова: модель, підготовка, готовність, педагогічні умови, майбутні фахівці, соціальний педагог, взаємодія сім'ї та школи, обдаровані діти.

Постановка проблеми. Моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців ґрунтується на проблемі створення моделі спеціаліста. На сучасному етапі розвитку педагогіки це питання досліджено І. Васильєвою, І. Володарською, Е. Зеєром, Є. Климовим, Н. Кузьміною, Ю. Лавриковим, А. Марковою, В. Мілеряном, А. Мітіною, О. Ростуновим, І. Сіговим, О. Смирноюю, Г. Суходольським, Н. Талізною, Д. Толлінгеровою. Розмаїття підходів науковців щодо сутності моделі спеціаліста базується на теорії діяльності та методі планомірного формування розумових дій і понять.

На основі ретельного аналізу дослідницьких матеріалів нами з'ясовано, що більшість педагогічних теорій, ідей формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до професійної діяльності випливає із необхідності виявлення структури цієї діяльності.

Мета статті. Розглянути та обґрунтувати модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку та визначити педагогічні умови ефективного впровадження даної моделі в освітній процес закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні моделі професійної підготовки соціальних педагогів передбачають опис основних видів професійної діяльності, перелік вимог до сукупності знань, умінь, навичок майбутніх фахівців. Зокрема, кваліфікаційна модель передбачає використання кваліфікаційної характеристики як основи для ви-

значення змісту, форм і методів навчання, що сприяє більш повному розкриттю специфіки професії. Дана модель визначає не тільки якості майбутнього спеціаліста, а й виступає у ролі професійного еталона.

Рольова модель підготовки майбутнього соціального педагога, запропонована В. Сидоровим, будується на основі соціальної позиції (ролі) фахівця: посередника, адвоката, учасника спільної діяльності, помічника, клієнта, терапевта, наставника, конфліктолога, експерта, суспільного діяча тощо [1].

О. Карпенко розроблено прогностичну структурно-функціональну модель підготовки студентів до соціальної роботи, в основі якої лежить ідея організації проблемно-модульного навчання, причому готовність майбутніх соціальних педагогів розглядається у ній як єдність двох взаємообумовлених і взаємопов'язаних складових: готовність особистості до діяльності і готовність до розвитку та саморозвитку [2].

Обґрунтовуючи підходи до моделей підготовки фахівця соціальної сфери в Україні, Т. Семігіна [3] визначає зміст соціально-педагогічної моделі, наголошуючи на тому, що існує як мінімум два типи соціальних педагогів, які розв'язують завдання соціалізації та ресоціалізації: на рівні особистості; на рівні системотворчих чинників (наприклад, ситуація у сім'ї), що сприяють або перешкоджають цим процесам.

Розуміння системи підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку представлено нами в авторській моделі, складовими якої визначено цільовий, концептуальний, дидактичний, діагностичний та результативний компоненти. Основними принципами при розробці моделі стали: прогностичність (здатність системи підготовки змінюватися відповідно до зміни соціальних умов), раціоналістичність (висунення таких освітніх завдань, які дають змогу отримати максимально корисний результат), реалістичність (відповідність між запланованими

цілями і необхідними для їх реалізації засобами), контрольованість (оперативне визначення проміжних і кінцевих цілей, результатів, які ми очікуємо отримати в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку).

У цільовому компоненті закладена мета процесу підготовки: забезпечити готовність майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Концептуальний компонент базується на трьох наукових підходах (компетентнісному, особистісному, діалогічному) до процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Компетентнісний підхід передбачає аксіологічні, мотиваційні, рефлексивні, когнітивні, операційно-технологічні та інші результати навчання, які відображають розширення не тільки знань, умінь і навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення студента до дійсності [4, с. 78]. Також, компетентнісний підхід є системою технологій, що забезпечують формування ключових, базових та спеціальних компетенцій соціального педагога, які відповідають стандартам підготовки соціального педагога за рівнем «бакалавр» [5].

Особистісний підхід полягає у визнанні особистості як продукту соціального розвитку, носія культури, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу. Він передбачає опору на природний процес саморозвитку, самореалізацію, самоствердження, створення для цього відповідних умов [4, с. 77]. У реалізації особистісного підходу особлива роль відведена педагогічному спілкуванню суб'єктів освітнього процесу (викладачів та студентів).

Діалогічний підхід вбудований у структуру освітнього процесу діалогічний підхід виступає технологією навчання, результатом якої є формування діалогічності як інтегральної характеристики майбутнього соціального педагога. Реалізація цього підходу в освітньому процесі підвищує пізнавальну активність та навчальну мотивацію студентів, розвиває творчий потенціал і пізнавальну компетентність майбутнього соціального педагога, передбачає інтеріоризацію зовнішніх потреб професійної діяльності, свідомий розвиток і вдосконалення на цій

основі професійно важливих якостей, знань, умінь і навичок, діалогічні практики мають яскраво виражений психотерапевтичний ефект, сприяють гармонізації міжособових стосунків; вирівнюються відносини в групі, відбувається психотерапевтичне екзистенційне очищення [6].

Дидактичний компонент моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку передбачає реалізацію педагогічних умов процесу підготовки.

Наукові дослідження, які стосуються педагогічних умов навчання (О. Гура, А. Маркова, В. Семіченко, З. Фалинська та ін.) [5–8] свідчать, що це умови, які свідомо створюються фахівцями в педагогічній діяльності і повинні забезпечити найбільш ефективне формування та перебіг процесу навчання. Вони мають віддзеркалювати структуру підготовки майбутніх соціальних педагогів до визначеного напрямку діяльності й вміщувати складові готовності, передбачені технологією її формування.

На підставі аналізу науково-педагогічних джерел, методичної літератури, вивчення особливостей професійної підготовки бакалаврів спеціальності «Соціальна педагогіка» та опитування викладачів, що здійснюють підготовку майбутніх соціальних педагогів загальноосвітніх закладів, можна виділити педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Розглядаючи педагогічні умови як взаємозалежні елементи освітнього середовища – фактори, що визначаються й усвідомлюються учасниками педагогічної взаємодії і базуються на основних ідеях, підходах, принципах загальнопрофесійної підготовки, нами було окреслено наступні педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку:

1. Розробка навчальної програми курсу за вибором «Соціально-педагогічна взаємодія сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку», яка передбачає створення навчально-методичного комплексу – чітко визначеної сукупності навчально-методичних документів, що відповідно до моделі обумовлюють зміст підготовки майбутніх фахівців та здійснення на-

вчання відповідно до програми означеного курсу.

2. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку (використання інтерактивних методів як педагогічна умова підготовки реалізується нами за рахунок інноваційних ідей, що ґрунтуються на проблемному та особистісно-зорієнтованому навчанні. Використання засобів інтерактивних технологій спрямоване на створення ситуацій успіху, атмосфери творчої, активної взаємодії, свободи вибору, рефлексії, професійної мотивації, що повинне сприяти формуванню творчого компоненту в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку).

3. Розширення кола суб'єктів в процесі підготовки до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку (сприятиме формуванню в майбутніх соціальних педагогів культури професійного самовизначення та забезпечення взаємодії предметних та методологічних знань, дасть можливість визначитися зі структурою успішної майбутньої професійної діяльності й стійку власну професійну позицію; спілкування студентів з суб'єктами соціально-педагогічної роботи сприяє ефективному засвоєнню позитивних професійних стереотипів та створенню підґрунтя для подальшої професійної самоорганізації майбутніх фахівців. Крім того, за таких умов формується професійна ідентичність, яка виконує стабілізуювальну та перетворювальну функції).

4. Залучення студентів до практико-орієнтованого процесу навчання (оскільки практична складова підготовки студентів необхідна, саме тому ми маємо можливість ввести до програм фахових практик окремі завдання щодо організації і забезпечення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку).

Кожна з виявлених педагогічних умов має свої внутрішні можливості, спрямовуючись на формування окремого компонента підготовки. Також, кожна окремо взята умова не може повністю забезпечити ефективність формування досліджуваної характеристики. Лише їх системна єдність дозволяє досягти максимальних результатів і становить комплекс педагогічних умов підготовки май-

бутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Діагностичний компонент формується на основі спостереження ефективності процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів і формування в них професійних якостей та показників готовності до здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Метою діагностики є виявлення творчого ставлення студентів до розв'язання проблем, пов'язаних з організацією та реалізацією взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку; ціннісного ставлення до фахової підготовки, що передбачає усвідомлення майбутніми соціальними педагогами теоретичної і практичної значущості підготовки.

Результативний компонент моделі передбачає виявлення результатів підготовки і, за необхідності, корекцію, аналіз сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів як показника готовності до здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, запропонована нами модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку відображає комплексну реалізацію всіх складових системи підготовки студентів у вищому навчальному закладі та цілеспрямований вплив на особистість майбутнього соціального педагога з метою активізації його професійно-значущих якостей, необхідних для здійснення взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. Також, ми визначаємо, що окреслені нами педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку повинні забезпечити конструктивний процес передачі спеціальних знань, форм роботи, провідного досвіду, професійних цінностей і якостей особистості майбутнього соціального педагога, які у своїй сукупності дозволять йому ефективно забезпечувати і здійснювати взаємодію сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Список бібліографічних посилань

1. Сидоров В. Н. Профессиональная деятельность социального работника: ролевой поход. Винница: Глобус-пресс, 2006. 408 с.
2. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти. Монографія. Дрогобич: Коло, 2007 374 с.
3. Теорії і методи соціальної роботи : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. Т. В. Семігіної, І. І. Миговича. Київ: Академвидав, 2005, 328 с.
4. Шевченко Н.Ф. Формування професійної свідомості практичних психологів у системі вищої освіти: дис. ... д-ра психол. наук. Київ, 2005. 331 с.
5. Фалінська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2006. 284 с.
6. Гура О. І. Педагогічні умови формування професійних комунікативних якостей соціального педагога: дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2000. 229 с.
7. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Просвещение, 1996. 190 с.
8. Семиченко В. А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей: дис. ... д-ра психол. наук. Київ, 1992. 432 с.

References

1. Sidorov, V.N. (2006). Professional activity of social worker: role-playing campaign. Vinnytsia: Globus-Press. 408 p.
2. Karpenko, O.G. (2007). Professional training of social workers in the conditions of university education: scientific-methodical and organizational-technological aspects. Monography. Drohobych: Kolo. 374 p.
3. Theories and methods of social work: tutorial for students of higher educational establishments (2005). In T. Semigina, I. I. Mirovich (Ed.). Kyiv: Academvydav. 328 p.
4. Shevchenko, N.F. (2005). Formation of professional consciousness of practical psychologists in the system of higher education (Doctor in Psychology Dissretation). Kyiv. 331 p.
5. Falinskaya, Z.Z. (2006). Practical training of future social educators in higher educational institutions (Ph.D in Pedagogy Dissretation). Lviv: Lviv Ivan Franko National University. 284 p.
6. Gura, O.I. (2000). Pedagogical conditions of professional communicative qualities formation of social pedagogue (Ph.D in Pedagogy Dissretation). Kharkiv 229 p.
7. Markova, A.K.(1996). Psychology of professionalism. Moscow: Enlightenment. 190 p.
8. Semichenko, V.A. (1992). The concept of integrity and its implementation in the professional training of future teachers(Doctor in Psychology Dissretation). Kyiv. 432 p.

VIETROVA Olga,

assistant of Social Pedagogy and Social work Department,
Olexander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
e-mail: odvetrova@gmail.com

MODEL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FUTURE SOCIAL PEDAGOGES TRAINING TO FAMILY AND SCHOOL INTERACTION IN WORKING WITH GIFTED CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE

Abstract. Introduction. The simulation of the future specialists training is based on the problem of creating a specialist model. At the present stage of the pedagogy development, this issue has been studied by I. Vasiliev, I. Volodarskaya, E. Zeyer, E. Klimov, N. Kuzmina, Y. Lavrikov, A. Markova, V. Milleryan, A. Mitin, A. O. Rostunov, I. Sigov, O. Smirnova, G. Sukhodolsky, N.Talizina, D.Tollingerova. The diversity of scientific approaches regarding the essence of the specialist model is based on the theory of activity and the method of systematic formation of mental actions and concepts.

Modern models of social pedagogue professional training provide a description of the main types of professional activities, a list of requirements for a set of knowledge and skills of future specialists. In particular, the qualification model involves the usage of qualification characteristics as the basis for determining the content, forms and methods of training, which contributes to a more complete disclosure of the profession specifics. This model determines not only the quality of the future specialist, but also acts as a professional standard.

The purpose of the article is to disclose and analyze the content and features of social pedagogue training model to family and school interaction in working with gifted children of primary school age and determine the pedagogical conditions that ensure the effectiveness of the implementation of this model.

The methods of analysis, synthesis, comparison, synthesis, abstraction are used in the article.

Results. The model of future social pedagogues training to family and school interaction in working with gifted children of primary school age is developed and pedagogical conditions of its effective implementation are determined.

Originality. The understanding of the training system of future social pedagogues for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age is represented in the author's model, the components of which are the target, conceptual, didactic, diagnostic and productive components. The main principles in the model development have become: predictability, rationalism, realism, controllability.

The target component of the training process is aimed to ensure the readiness of future social pedagogues to family and school interaction in working with gifted children of primary school age.

The conceptual component is based on three scientific approaches (competent, personal, dialogical) to the process of future social pedagogues training for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age.

The didactic component involves the implementation of the pedagogical conditions of the training process.

Considering the pedagogical conditions as interdependent elements of the educational environment - factors that are defined and understood by the participants of the pedagogical interaction and are based on the basic ideas, approaches, principles of general-professional training, the following pedagogical conditions of the future social pedagogues training for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age were outlined: development of a curriculum of an optional course "Social pedagogical interaction of family and school in working with gifted children of primary school age"; the usage of interactive teaching methods in the process of future social pedagogues training for the family and school interaction in working with gifted children of

primary school age; expansion of the circle of subjects in the process of training for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age; involvement of students in the practice-oriented learning process.

Each of the revealed pedagogical conditions has its internal capabilities, which is aimed at forming a separate component of readiness. Also, each individual condition cannot fully ensure the efficiency of formation of the investigated characteristic. Only their systemic unity allows achieving maximum results and establishes a complex of pedagogical conditions for the future social pedagogues training for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age.

The diagnostic component is formed on the observation basis of the process efficiency of future social pedagogues training and the formation of their professional qualities and indicators of readiness for the implementation of family and school interaction with gifted children of primary school age.

The effective component of the model involves identifying the results of training and, if necessary, correction, analysis of the professional competence formation of future social pedagogues as an indicator of readiness (based on certain criteria, indicators and

levels) to implement the family and school interaction in working with gifted children of primary school age.

Conclusion. The proposed model of the future social pedagogues training for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age reflects the complex realization of all components of the training system in higher education institutions and targeted influence on the personality of the future social pedagogue in order to enhance professional qualities necessary for the family and school interaction in working with gifted children of primary school age. The outlined pedagogical conditions provide a constructive process for the transfer of special knowledge, forms of work, leading experience, professional values and personality traits of the future social pedagogue, which in their totality will allow him to provide and interact with family and school in working with gifted children of primary school age effectively.

Key words: model, training, readiness, pedagogical conditions, future specialists, social pedagogue, family and school interaction, gifted children.

Одержано редакцією 20.03.2018
Прийнято до публікації 02.04.2018